

ION CREANGĂ

AMINTIRI DIN COPILĂRIE
POVEȘTI • POVESTIRI

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

I	11
II	31
III	55
IV	83

POVEȘTI

Prefața la poveștile mele	95
Soacra cu trei nurori	97
Capra cu trei iezi	106
Punguța cu doi bani	116
Dănilă Prepeleac	121
Povestea porcului	136
Povestea lui Stan Pățitul	154
Povestea lui Harap-Alb	179
Fata babei și fata moșneagului	236
Ivan Turbinca	244

POVESTIRI

Poveste	263
Moș Nichifor Coțcariul.	267
Povestea unui om leneș	287
Moș Ion Roată	290
Popa Duhu	295
Cinci pâni	302
Ion Roată și Vodă Cuza	307
<i>Glosar</i>	315

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Dedicație d-șoarei L.M.

I

STAU CÂTEODATĂ ȘI-MI ADUC AMINTE CE VREMI și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătăiu, ci sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai pomi s-au pus în țințerim, care era îngrădit cu zaplaz de bârne, streșinit cu șindilă, și ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru școală; ș-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Illoaei, dascălul bisericii, un holteiu zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală,

între care eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintăi școlăriță a fost însăși Smărăndița popei, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într-o zi că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului „Calul Balan“ și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală, cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de școală nouă, un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos, și părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai“, după cum este și hramul bisericii din Humulești... Apoi pofteste pe moș Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa, din când în când, câte unul, și ceva mai grosuț, dacă se poate... Bădița Vasile a zâmbit atunci, iară noi, școlarii, am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșele va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșală să-i ardă școlarul câte un sfânt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprintară și plină de incuri, a bufnit în râs. Păcatul ei, sărmana!

— Ia, poftim de încalecă pe Balan, jupâneasă! zise părintele, de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cui.

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămeșa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele,

ba azi, ba mâne, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; băieții schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată; căci, din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătăji, de la trătăji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui și a dascălului intram în țințirim, țineam ceaslovul deschis și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele, și, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Întru una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Balan și a ne mângăia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pățimit.

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oiu zice, să puie pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiet mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popei, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o blandă, pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșele cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!“ Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. „Ce-i de făcut, măi Nică?“ , îmi zic eu în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot

scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vină un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Balan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce întră afurisitul de băiet în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies răpede și nu mă mai încurc primprejurul școalei, ci o iau la sănătoasa spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmalăi se și luaseră după mine; și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu întru acasă, ci cotigesc în stânga și întru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărna la rădăcina unui păpușoi. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am țâșnit odată cu țărna-n cap, și tiva la mama acasă, și am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală, măcar să știu bine că m-or omori!

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală. „Că, dă, e păcat să rămâi fără leac de învățătură, zicea părintele; doar ai trecut de buchelu-deazla și bucheri-țazdra: ești acum la ceaslov, și mâne-poimâne ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea? poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu

pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată și-o vedea eu pe cine mi-o i aleg de ginere.“

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiet. Și părintele mă iè la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă faină se macină acum la moară. Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrè Domnul. Întru una din zile, și chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. Se zicea că are să treacă Vodă pe acolo spre mănăstiri. Și bădița Vasile n-are ce lucra? Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș decât alte sate. Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care cu căruțele, care cu covățile, în sfârșit, lucrău oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul și câțiva nespălați de mazili se purtau printre oameni de colo până colo, și, când deodată, numai iaca vedem în prund câțiva oameni clăie peste grămadă, și unul din ei mugind puternic. „Ce să fie acolo?“ ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiu acum zdravăn și-l puneau în cătuși, să-l trimită la Piatră... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Așa, cu amăgele, se prindeau pe vremea aceea flăcării la oaste... Afurisită privesc mai fu și asta! Flăcării ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți, iară noi, copiii, ne-am întors plângând pe la casele noastre. „Afurisit să fie cânerul de vornic, și

cum a ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi!“ blăstămau femeile din sat, cu lacrimi de foc, în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! „Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii, zicea bădița Vasile mângâind-o; și în oaste trăiește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și Sfântul Gheorghe, și Sfântul Dimitrie, și alți sfinți mucenici, care au pățimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca dânșii!“

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am perdut; s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile, cuminte, harnic și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fârnâitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorba, dar clămpănea de bătrân ce era; ș-apoi mai avea și darul suptului... Așadar, școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme, și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, caleavalea: biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană, și hârști! câte-un colac! Și, când veneau cele două ajunuri, câte treizeci-patruzeci de băieți fugeau înaintea popei, de rupeam omătul de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca mânzii, iar la Bobotează strigam chiraleisa de clocotea satul. Și, când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie cătră gazdă:

— Aiștia-s mânzii popei, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei, cu mare bucurie, tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert, găluște, turte cu julfă și vârzare?

— Gătit, cinstite părinte; poftim de ne blagosloviți casa și masa și poftim de mai ședeți, să ne șadă pețitorii.

Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa, ș-apoi, aține-te, gură! Vorba ceea: „De plăcinte râde gura, de vărzare, și mai tare“.

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul! Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului, cu bucate cu tot, în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor; însă mai multă băgare de seamă nu strică!

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul câte-o săptămână încheiată, și numai să fi avut pântece unde să pui coliva și bucatele, atât de multe erau. Și dascăli, și popi, și vlădici, și de tot soiul de oameni, din toate părțile, se adunau la hramul bisericii din Humulești, și toți ieșeau mulțumiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s-o ierte, strașnic se mai bucura când se întâmplau oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pâinea cu dânșii.

„Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. Că, oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părinții. S-au văzut de acestea!“

Și când învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum la ceaslov, la psaltire și *Alexandria* mai bine decât mine, și se bucura grozav când vedea că mă trag la carte...

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc: „Logofete, brânză-n cui, lapte acru-n călămări, chiu și vai prin buzunări!“; puteam să rămân cum era mai bine: „Nic-a lui Ștefan a Petrei“, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceea:

*Decât codaș în oraș,
Mai bine-n satul tău fruntaș.*

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă, și să învâț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spunând la biserică, în „Parimei“, că omul învățat înțelept va fi și pe cel neîn-vățat slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobii, toți zodierii și cărturăresele pe la care căutase pentru mine și femeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai ciudate: ba că am să petrec între oameni mari, ba că-s plin de noroc, ca broasca de păr, ba că am un glas de înger, și multe alte minunății, încât mama, în slăbăciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății, care scotea lacrimi din orice inimă împietrită, aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu viersul său.

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie! zicea tata, văzând-o așa de ahotnică pentru mine. Dacă ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele. N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă? Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la școli a învățat, de știe a spune atâtea bongoase și conăcăria pe la nunți? Nu vezi tu că, dacă nu-i glagore-n cap, nu-i, și pace bună!

— Așa a fi, n-a fi așa, zise mama, vreau să-mi fac băietul popă, ce ai tu?

— Numai decît popă, zise tata. Auzi, măi! Nu-l vezi că-i o tigoare de băiet, cobăit și leneș, de n-are pereche? Dimineața, până-l scoli, îți stupești sufletul. Cum îl scoli, cere demâncare. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziua bate prundurile după scaldat, în loc să pască cei cărlani și să-mi deie ajutor la trebi, după cât îl ajută

puterea. Iarna, pe gheață și la săniuș. Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu nărav. Când s-a face mai mărișor, are să înceapă a-i mirosi a catrință, și cu astă rânduială n-am să am folos de el niciodată.

ȘI DUPĂ CUM AM CINSTE A VĂ SPUNE, MULTĂ VORBĂ s-a făcut între tata și mama pentru mine, până ce a venit în vara aceea, pe la august, și cinstita holeră de la '48 și a început a secera prin Humulești în dreapta și în stânga, de se auzea numai chiu și vai în toate părțile. Și eu, neastâmpărat cum eram, ba ieșeam la pârlez, când trecea cu mortul pe la poarta noastră și-l boscorodeam cu cimilitura:

*Chițigaie, gaie, ce ai în tigaie?
Papa puilor duc în valea socilor.
Ferice de gangur, că șede într-un vârful de soc
Și se roagă rugului și se-nchină cucului!
Nici pentru mine, nici pentru tine,
Ci pentru budihacea de la groapă,
Să-i dai vacă de vacă și doi boi să tacă.*

Ba îl petreceam până la biserică și apoi veneam acasă cu sânul încărcat de covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine din pomul mortului, de se încrueca tata și mama când mă vedeau cu dânsele. Și ca să mă scape de belea, m-au trimis la stână în dumbrava Agapiei, lângă podul Cărăgiței, unde erau și oile noastre, să șed acolo până s-a mai potoli boliștea. Însă peste noapte a și dat holera peste mine și m-a frământat și m-a zgârcit cârcel; și-mi ardea sufletul în mine de sete, și ciobanii și baciul habar n-aveau de asta, numai se întorceau pe ceea parte în țipele mele și horăiau mereu. Iară eu mă târâiam cum puteam până la fântână, în dosul stânii, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă. Pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul, și n-am închis ochii nici

cât ai scăpăra din amănar. Abia despre ziuă s-a îndurat Vasile Bordeianu, strungarul nostru, de s-a dus în Humulești, cale de două ceasuri cu piciorul, și a înștiințat pe tata, de a venit cu căruța și m-a luat acasă. Și pe drum, necontenit ceream apă, iar tata mă amâna cu momelile de la o fântână la alta, până a dat Dumnezeu de am ajuns în Humulești. Și, când colo, doftorii satului, moș Vasile Țandură și altul, nu-mi aduc aminte, erau la noi acasă și prăjeau pe foc într-un ceaun mare niște hoștine cu său; și după ce mi-au tras o frecătură bună cu oțet de leuștean, mi-aduc aminte ca acum, au întins hoștinele ferbincioare pe o pânzătură și m-au înfășat cu ele peste tot, ca pe un copil; și nu pot ști cât a fi trecut la mijloc până ce am adormit mort, și d-abia a doua zi pe la toacă m-am trezit, sănătos ca toți sănătoșii; Dumnezeu să odihnească pe moș Țandură și pe tovarășul său! Și, vorba ceea: „Lucrul rău nu pierde cu una, cu două“. Până-n seară, am și colindat mai tot satul, ba și pe la scăldat am tras o raită, cu prietenul meu Chiriac al lui Goian, un lainic și un pierde-vară ca și mine. Dar tata nu mi-a mai zis atunci nimica; m-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.

PESTE IARNĂ, MAMA IAR S-A PUS PE CAPUL TATEI, SĂ mă deie undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine.

— Lui dascălul Vasile a Vasilcăi [îi] plăteam numai câte un sorocovăț pe lună. Iar postoronica de dascălul Simeon Fosa din Țuțuieni, numai pentru că vorbește mai în tâlcuri decât alții și sfârcâiește toată ziua la tabac, cere câte trei husăși pe lună; auzi vorbă! Nu face băietul ista atâția husăși, cu straie cu tot, câți am dat eu pentru dânsul până acum!

Când a mai auzit mama și asta, s-a făcut foc.